

LIKKUTEI TORAH • PARSHAS RE'EH • MAAMAR 8

וכל בניך למודי הוי' ורב שלום בניך וגו'

“And all your children shall
be taught by Havayah”

DEDICATED IN HONOR OF

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Dedicated in honor of the Rebbe's father, Reb Levi Yitzchok

LikuteiTorah.com

THE CHASSIDISHE PARSHA

likuteitorah.com/likkutei-torah/reeh/8/

1 וכל בניך למודי הוי' ורב שלום בניך וגו'. וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] ת"ח [תלמיד חכם / תלמידי חכמים]

מרכים שלום בעולם שנאמר וכל בניך כוי' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך

"And all your children shall be taught by Havayah, and great shall be the peace of your children," etc. Our Sages, of blessed memory, said: Torah scholars increase peace in the world, as it is said, "And all your children," etc., "and great shall be the peace of your children": do not read banayich ("your children") but bonayich ("your builders")

(כדאיתא בגמרא סוף מסכת ברכות וסוף יבמות ועיין על פסוק זה ברכות ס"פ ויגש בשלח ר"פ כ"א תצוה פי' ל"ח וע"ש).

(as is found in the Gemara at the end of Tractate Berachos and at the end of Yevamos; and on this verse see the Midrash Rabbah at the end of Parshas Vayigash; Beshalach, at the beginning of chapter 21; Tetzaveh, chapter 38, and see there;

נשא קרוב לס"פ י"א גבי וישם לך שלום ס"פ כי תצא ובסוף מדרש אסתר זח"ב [זהר חלק ב'] תרומה קס"ט סע"ב [סוף עמוד ב] ח"ג [חלק ג'] אמור צ"א ב' אחרי דס"ב א' ס"ד ב' צ"ו ב').

Naso, near the end of chapter 11, regarding "and grant you peace"; at the end of Ki Seitzei; and at the end of Midrash Esther; Zohar Part II, Terumah, 169, end of side b; Part III, Emor, 91b; Acharei, page 62a, 64b, 96b).

וצ"ל למה הוצרכו להוכיח זה ממה שאמרו אל תקרי בניך אלא בוניך הא גם מהכתיב בניך למודי הוי' יש להוכיח כן דקאי על ת"ח [תלמיד חכם / תלמידי חכמים] שהן הן למודי הוי' והן הן מרכים שלום.

We need to understand why they had to prove this from what they said, "Do not read banayich but bonayich." It could be proved also from what is written, "your children [shall be] taught by Havayah," which refers to Torah scholars: it is they who are "taught by Havayah," and it is they who increase peace.

ויש להקדים מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] פ"ז [פרק ז'] דב"מ [דבבא מציעא] (דף פ"ה ב') ע"פ על מה אבדה הארץ כוי' על עזבם את תורת (בירמיה ס"י ט')

First we should preface with the saying of our Sages, of blessed memory, in chapter 7 of Bava Metzia (page 85b), on the verse "Why did the land perish," etc., "because they forsook My Torah" (in Jeremiah, chapter 9):

דהיינו על שלא ברכו בתורה תחלה ופ"י שלא ברכו בתורה אין ר"ל [רוצה לומר] שלא ברכו ברכת התורה
ח"ו [חס ושלום] דודאי א"א לומר כן

that is, because they did not first bless over the Torah. And the meaning of "they did not bless over the Torah" is not that they did not recite the blessing of the Torah, G-d forbid, for that certainly cannot be said;

אך כי פ"י ברכו מלשון המשכת בריכה והיינו להמשיך בחי' המשכת ברכה ושפע בתוך התורה
rather, berachu ("they blessed") is meant in the sense of drawing [from] a pool (bereichah): that is, to draw down the level of a drawing-down of blessing and flow into the Torah

(ועמ"ש בד"ה להבין ענין הברכות מענין פותח בברוך וחותר בברוך ובד"ה נר חנוכה כו' ומזוזה וסד"ה
זאת חקת התורה)

(see what is written in the discourse beginning "To understand the matter of the blessings," on the matter of "opening with 'Blessed' and closing with 'Blessed'"; in the discourse beginning "The Chanukah lamp," etc., "and mezuzah"; and at the end of the discourse beginning "This is the statute of the Torah").

והיינו ע"י התפלה שקודם לימוד התורה וכמ"ש במ"א בביאור ע"פ יונתני בחגוי בענין על תפילתי
שתהא סמוכה למטתי כו' וכמ"ש בק"ש [בקריאת שמע] ואהבת תחלה ואח"כ ודברת בם כו'.

And this is through the prayer that precedes the study of Torah, as is explained elsewhere, in the explanation on the verse "My dove, in the clefts of the rock," on the matter of "for my prayer, that it be adjacent to my bed," etc.; and as is written in the Shema: first "And you shall love," and afterwards "and you shall speak of them," etc.

וביאור הענין הנה פ"י וענין למודי ה' הפ"י שהם מקבלים ומלומדים משם הוי' וע"ד מ"ש ודברי אשר
שמתני בפ"ך וכמאמר המגיד להב"י [להבית יוסף] אני המשנה המדברת בפ"ך.

The explanation of the matter: the meaning and sense of "taught by Havayah" is that they receive from, and are taught by, the Name Havayah; along the lines of what is written, "and My words that I have put in your mouth," and as the Maggid said to the Beis Yosef, "I am the Mishnah that speaks in your mouth."

2 והענין דהנה פ"י ד' אותיות שם הוי' יו"ד הוא בחי' חכמה והה' הוא בחי' בינה כו'

The matter is this. The meaning of the four letters of the Name Havayah: the yud is the level of Chochmah (wisdom), and the hei is the level of Binah (understanding), etc.

והנה איתא בת"ז [בתיקוני זהר] ועל אלן תרין כתיב הנסתרות לה' אלקינו שהם י"ה שהם נקי' נסתרות והנגלות וי"ה כו' וכי"ה עוד בתיקון עשירי דחכמה וכינה אינון נסתרות במוחא וליבא ברחימו ודחילו.

Now it is found in the Tikkunei Zohar: "And concerning these two it is written, 'The hidden things belong to Havayah our G-d'; these are yud-hei, which are called "the hidden things," and "the revealed things" are vav-hei, etc. And so it is also in the Tenth Tikkun: that Chochmah and Binah are "hidden" in the mind and the heart, in love and awe.

3 וי"ה הן נגלות תורה ומצות כו' ועמ"ש מזה בד"ה החלצו מאתכ. נמצא כחי' י"ה שייך בבחי' התפלה שעיקרה אהוי"ר [אהבה ויראה] שנמשכו מבחי' י"ה.

Vav-hei are "the revealed things": Torah and mitzvos, etc. (See what is written on this in the discourse beginning "Arm from among you.") It follows that the level of yud-hei pertains to the level of prayer, whose essence is love and awe, which are drawn from the level of yud-hei.

והענין כי עיקר ענין התפלה הוא ענין ההתבוננות. והיינו בשתים לפניה להתבונן איך שהשרפים אומרים קדוש כו' והאופנים ברעש גדול

The matter is that the essence of prayer is contemplation; that is, in the two [blessings] before it [the Shema], to contemplate how the Seraphim say "Holy," etc., and the Ofanim, "with a great noise."

והענין כי פי' קדוש לשון הבדלה בערך דהיינו כי מה שהוא ית' מחיה את העולם אינו כדמיון הנשמה שמחיה את הגוף שמתפעלת ומקבלת שינויים ממקרי הגוף לפי שמלובשת ממש בתוך הגוף

The matter is that "holy" (kadosh) denotes being set apart, beyond comparison. That is: the way He, may He be blessed, gives life to the world is not like the soul giving life to the body, which is affected by, and undergoes changes from, what befalls the body, because it is actually enclothed within the body.

אבל הקב"ה אע"פ [אף על פי] שנאמר את השמים ואת הארץ אני מלא מ"מ הוא ית' קדוש ומוכדל מהם לפי שהעולמות נבראו ונמצאו ממנו ית' שלא בדרך עילה ועלול

But the Holy One, blessed be He, although it is said, "The heavens and the earth I fill," is nevertheless holy and set apart from them, may He be blessed, because the worlds were created and brought into existence from Him, may He be blessed, not by way of cause and effect,

שהוא בחי' יש מיש שבזה שייך תפיסא והתלבשות העילה בעלול אלא נתהוו בבחי' יש מאין וכמ"ש
והחכמה מאין תמצא שאפי' [שאפילו] חכמה עילאה התהוות' [התהוותה] בבחי' יש מאין

which is the level of something from something, in which there is a grasp and an enclothing of the cause in the effect; rather, they came into being as something from nothing (yesh me'ayin), as it is written, "And wisdom (Chochmah) is found from nothing (ayin)": for even the supernal Chochmah came into being as something from nothing.

ולכן נק' החכמה יו"ד דשם הוי' מפני שהתהוותה ע"י צמצום שנמשך רק בחי' יו"ד כו' וזהו כי בי"ה ה'
צור עולמים

Therefore Chochmah is called the yud of the Name Havayah, because it came into being through a tzimtzum (contraction), in which only the level of a yud was drawn forth, etc. And this is [the meaning of] "For by Yah, Havayah [is] the Rock of the worlds";

כי כדי להיות התפשטות החיות והתהוות איזה הארה צ"ל תחלה בחי' יו"ד שהוא צמצום שמא"ס ב"ה
בעצמו לא היו העולמות יכולים לקבל כלל ולא היה יכול להתהוות יש מאין

for in order for there to be an expansion of the life-force and the coming into being of any glimmer, there must first be the level of the yud, which is tzimtzum. For from the Infinite One (Ein Sof), blessed be He, Himself, the worlds could not receive at all, and something could not come into being from nothing

אלא ע"י צמצום שזהו היו"ד ואח"כ נמשך ה' שהוא שנתפשט הארה זו המצומצמת להיות סוכ"ע
וממכ"ע [וממלא כל עולמין] כו'

except through tzimtzum, which is the yud. Afterwards the hei is drawn forth, which is that this contracted glimmer spread out to become the light that encompasses all worlds (sovev kol almin) and the light that fills all worlds (memalei kol almin), etc.

וזהו שאומרים השרפים קדוש כו' הוי' צבאות כו' שהוא ית' קדוש ומובדל וכדי שיהיה התהוות צבאי
צבאות הוא יש מאין ע"י יו"ד צמצום כו' כנ"ל.

And this is what the Seraphim say: "Holy," etc., "Havayah of hosts," etc.: that He, may He be blessed, is holy and set apart; and in order for the hosts upon hosts to come into being, it is something from nothing, through the yud, tzimtzum, etc., as mentioned above.

4 וביאור הדברים הנה כתיב גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו ואמרו"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] אימתי גדול ה' כשהוא בעיר אלקינו.

The explanation of these matters: it is written, "Great is Havayah and highly praised in the city of our G-d," and our Sages, of blessed memory, said: When is Havayah great? When He is in the city of our G-d.

פי' עיר אלקינו היינו בחי' צירופי אותיות ע"ד מ"ש בס"י [בספר יצירה] שתי אבנים בונות שני בתים כו'

The meaning of "the city of our G-d" is the level of the combinations of letters, along the lines of what is written in Sefer Yetzirah: "Two stones build two houses," etc.

ועי' ריבוי שינויי הצירופים נעשה ריבוי התחלקות הנבראים וזהו ענין עיר אלקינו ואז שיך בחי' גדולה

Through the many changes in the combinations, the creations come to be divided into a great multiplicity; and this is the meaning of "the city of our G-d." Then the level of greatness applies.

וזהו הללוהו כרוב גודלו פי' רוב הוא בחי' ריבוי התחלקות אורו וזיוו לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה והן הן גבורותיו וצמצומיו הרבים להתחלק כ"כ [כל כך] עד

And this is [the meaning of] "Praise Him according to the abundance of His greatness": "abundance" is the level of the manifold division of His light and radiance to each and every one according to its own measure. And these are His gevuros (powers of restraint) and His many contractions, by which [the light] is divided so much, down to

ריבוי רבבות מלאכים ונשמות ומקור התהוות הדבור הוא מחכמה עילאה ולגבי אור א"ס ב"ה גם החכמה עילאה עצמה היא כעשייה גשמיות ונמשך ע"י יו"ד הוא צמצום עצום הנ"ל (ועמ"ש מכ"ז [מכל זה] בד"ה בשעה שהקדימו ישראל נעשה).

a multitude of myriads of angels and souls. And the source of the coming-into-being of speech is in the supernal Chochmah; and relative to the Infinite Light (Or Ein Sof), blessed be He, even the supernal Chochmah itself is like physical action, and it is drawn forth through the yud, which is the immense tzimtzum (contraction) mentioned above. (See what is written on all this in the discourse beginning "When Israel put 'we will do' first.")

ומי"מ חו"ב [חכמה ובינה] נקרא עדיין הנסתרות עלמא דאתכסיא סוכ"ע והנגלות היינו וי"ה היינו בחי' המשכה בבחי' הדבור אימתי גדול כשהוא בעיר אלקינו כנ"ל.

Nevertheless, Chochmah and Binah are still called "the hidden things," the hidden world, the light that encompasses all worlds (sovev kol almin); and "the revealed things" are vav-hei, that is, the level of drawing-down into the level of speech: "When is He great? When He is in the city of our G-d," as mentioned above.

והנה כמ"כ [כמו כן] באדם חו"ב [חכמה ובינה] אינון נסתרות במוחא ולבא והוא ענין ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה שיתבונן האדם בק"ש [בקריאת שמע] וברכותי' [וברכותיה] והוא בחי' י"ה שבנפש כי ה' הוא בחי' בינה שנק' רחובות הנהר כלומר

Now likewise in man, Chochmah and Binah are "hidden in the mind and the heart." This is the contemplation of the greatness of the Infinite One (Ein Sof), blessed be He, which a person is to contemplate in the Shema and its blessings; and it is the level of yud-hei in the soul. For the hei is the level of Binah, which is called "the broad expanses of the river" (rechovos hanahar); that is to say,

כמו צורת ה' שמתפשטת לאורך ורוחב כך בחי' השגה זאת והתבוננות זו איך שמהווה יש מאין לאין שיעור ושהוא ית' קדוש ומובדל נק' רחובות שבא באורך ורוחב בהשגה שבמוחו

just as the shape of the hei spreads out in length and breadth, so this level of comprehension and this contemplation, of how He brings into being something from nothing without measure, and that He, may He be blessed, is holy and set apart, is called "broad expanses" (rechovos), for it comes in length and breadth in the comprehension in one's mind.

ומזה מסתעף התפעלות האהבה בבחי' רצוא דוקא כי בינה ליבא שמבחי' ההתבוננות בהשגה יולד הצמאון ברשפי אש בבחי' רצוא

From this branches out the stirring of love, specifically in the mode of ratzo (running forth); for "Binah is the heart": from contemplation in comprehension is born the thirst, in flashes of fire, in the mode of ratzo.

והוא ענין ה' דשם הוי' ובחי' היו"ד הוא בחי' החכמה כח מה שהוא בחי' השוב שאחרי הרצוא

And this is the hei of the Name Havayah. And the level of the yud is the level of Chochmah, ko'ach mah ("the power of 'what'"), which is the level of shov (returning) that follows the ratzo,

כמאמר הס"י [הספר יצירה] אם רץ לבך שוב לאחד פי' שוב הוא בחי' ביטול במציאות מכל וכל שלמעלה מבחי' התפעלות האהבה ברשפי אש כי התפעלות האהבה נקי' יש

as Sefer Yetzilah says, "If your heart runs, return to the One." The meaning of "return" (shov) is the level of self-nullification (bittul) of one's existence, utterly and completely, which is above the level of the stirring of love in flashes of fire. For the stirring of love is called "something" (yesh),

כי הרי יש מי שמתפעל ובחי' הביטול נקי' אין והוא בחי' חכמה כח מ"ה [מה] והיינו בחי' יראה עילאה יראה בושת כמ"ש הן יראת ה' היא חכמה

since there is, after all, someone who is stirred; whereas the level of self-nullification is called "nothing" (ayin), and it is the level of Chochmah, ko'ach mah. This is the level of the higher awe, the awe of shame, as it is written, "Behold, the awe of G-d, that is wisdom."

ועוד כי הביטול הוא נמשך מצד בחי' עצמיות אור א"ס שלמעלה מזיו ואור המתלבש בעולמות דלית מחשבה תפיסא ב"י [ביה] כלל והוא

Moreover, the self-nullification is drawn from the aspect of the very essence of the Infinite Light, which is above the radiance and light that is encloded in the worlds, which "no thought can grasp at all"; and it is

נמצא למטה כמו למעלה כי הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ולכן מצד זה נמשך היראה והביטול כו' ולהיות בבחי' שוב כו'

found below just as above, for, "Do I not fill the heavens and the earth?" Therefore it is from this aspect that the awe and the self-nullification, etc., are drawn, and [the capacity] to be in the mode of shov, etc.

משא"כ בחי' הרצוא שהוא האהבה ברשפי אש לצאת מגדרי הגוף וליכלל למעלה בעולמות העליונים הרי עלייה זו היא ליהנות מבחי' הזיו והאור המתלבש בעולמות כו'

This is not so with the level of ratzo, which is the love in flashes of fire, to go out of the confines of the body and be absorbed above in the higher worlds: this ascent is in order to delight in the radiance and light that is encloded in the worlds, etc.

והכלל הוא דבחי' הרצוא נמשך מבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] דמצד בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שי"ך מעלה ומטה לכן יתכן בחי' רצוא ועלייה ממטה למעלה

The rule is: ratzo is drawn from the level of the light that fills all worlds (memalei kol almin), for from the standpoint of the light that fills all worlds there is “above” and “below”; therefore ratzo, an ascent from below to above, is possible.

אבל שוב נמשך מצד בחי' סוכ"ע דקמיה מעלה ומטה שוין כו' וכמ"ש בד"ה וידעת היום

But shov is drawn from the level of the light that encompasses all worlds, before which above and below are equal, etc., as is explained in the discourse beginning “Know this day.”

וזהו בחי' י"ה שבנפש דהיינו שבק"ש [שבקריאת שמע] ותפלה צ"ל התכללות ב' מדרגות הללו דרצוא ושוב דהיינו לצאת בבחינת רצוא ולמסור נפשו באחד ואח"כ בבחי' שוב כו'

And this is the level of yud-hei in the soul: in the Shema and prayer there must be an inclusion of these two levels, ratzo and shov; that is, to go out in the mode of ratzo and give over one's soul [in the word] “One,” and afterwards in the mode of shov, etc.

וכן אח"כ אחר השוב רצוא ואחר הרצוא שוב כו' וזהו פי' וכל בניך כי הנה בניך בחי' זכר חסדו הוא מדת האהבה שנמשכה מבחי' ההתבוננות

And so too afterwards: after the shov, ratzo, and after the ratzo, shov, etc. And this is the meaning of “And all your children”: for “your children” are the level of “He remembered (zachar) His kindness,” which is the attribute of love that is drawn from the level of contemplation.

וזהו פי' בינה בן י"ה שבחי' בן ואהבה זו נולד ונמשך מבחי' י"ה (ועי' מזה ברע"מ [ברעיא מהימנא] פי' נשא דקכ"ב ע"א ובפי' הרמ"ז [הרב משה זכות] שם ובאדר"ז [ובאדרא זוטא] דר"צ ע"א ודרצ"א ע"א).

And this is the meaning of “Binah: ben Yah (a son of yud-hei)”: the level of the son, this love, is born and drawn from the level of yud-hei. (See on this in the Raaya Mehemna, Parshas Naso, page 122a, and in the commentary of the Ramaz there; and in the Idra Zuta, page 290a and page 291a.)

והנה אע"ג [אף על גב] דבחי' י"ה הן חו"ב [חכמה ובינה] אעפ"כ [אף על פי כן] מרומז בחי' הבן בבינה כי האהבה והרצוא נמשך עיקרו מבחי' הבינה וכמ"ש כונן שמים בתבונה ונודע דשמים הוא בחי' המדות עליונות כו'

Now, although yud-hei are Chochmah and Binah, the level of the son is nevertheless alluded to in Binah, because love and ratzo are drawn mainly from the level of Binah; as it is written, "He established the heavens with understanding (tevunah)," and it is known that "heavens" are the level of the supernal emotive attributes (middos), etc.

וכמו עד"מ בגשמיות שהגם שמוח הבן נמשך ממוח האב עכ"ז [עם כל זה] הרי עיקר גידולו הוא ע"י שהייתו תשעה חדשים בעיבור בבטן האם ועמ"ש מזה בד"ה ביום השמע"צ [השמיני עשרת]

It is like the analogy in physical things: although the son's brain is drawn from the father's brain, nevertheless his main growth comes through his stay of nine months in gestation in the mother's womb. (See what is written on this in the discourse beginning "On the eighth day, Atzeres.")

וזהו וכל בניך למודי הוי' שבחי' האהבה הנק' בן וגם היראה כלולה בו כמ"ש בפ"י ואהבת את בד"ה וידעת היום

And this is "And all your children shall be taught by Havayah": the level of love, which is called "son" (and awe is also included in it, as is explained on the meaning of "And you shall love" (ve'a-havta es) in the discourse beginning "Know this day"),

הנה הוא ע"י בחי' יו"ד ה"א שבנשמה כנ"ל וגם שייך בזה בחי' ו"ה הוא ענין קול ודבור שבק"ש [שבקריאת שמע] ותפלה

comes about through the level of yud-hei in the soul, as mentioned above. The level of vav-hei also pertains to this, namely the voice and speech in the Shema and prayer;

אלא שעיקר בחי' ו"ה הוא על ידי עסק התורה ומצות וכדלקמן ועמ"ש ע"פ הקל קול יעקב

but the main [expression of the] level of vav-hei is through occupation with Torah and mitzvos, as [will be explained] below. (See what is written on the verse "The voice is the voice of Yaakov.")

(וע' בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך בינה וערך בן חורין בן שמן ועמ"ש במ"א בד"ה ענין האבות הן הן המרכבה מענין יפה כח הבן כו' ועיין באדר"ז [באדרא זוטא] שם בענין תרין עטרין כו' וזהו ענין עדות לישראל וכמ"ש במ"א בענין משכן העדות:)

(And see in Pardes, Erchei HaKinuyim, the entry "Binah" and the entry "ben chorin, ben shemen"; and see what is written elsewhere, in the discourse beginning "The matter of the Patriarchs: they are the Chariot," on the matter of "the son's power is greater," etc.; and see in the Idra Zuta there, on the matter of the "two crowns," etc. And this is the meaning of "a testimony for Israel," as is explained elsewhere on the matter of "the Tabernacle of the Testimony.")

5 קיצור. ענין י"ה היו"ד צמצום עד שיהיה בחי' סוכ"ע ואח"כ ו"ה נגלות המשכה בבחי' דבור אימתי גדול כו'

Summary. The matter of yud-hei: the yud is tzimtzum, until there comes to be the level of the light that encompasses all worlds (sovev kol almin); and afterwards vav-hei, the revealed things, a drawing-down into the level of speech: "When is He great," etc.

ובנפש י"ה מוחא ולבא ההתבוננות בגדולת ה' ומזה נמשך רצוא ושוב וזהו וכל בניך למודי כו':ב

And in the soul, yud-hei are the mind and the heart, the contemplation of the greatness of G-d, from which ratzo and shov are drawn; and this is "And all your children shall be taught," etc.) (2)

והנה כ"ז [כל זה] הוא בחי' בניך שהוא בחינת י"ה כי בחי' בניך היינו בחי' המרומוז בבינה בן י"ה כנ"ל והוא ענין ומדרגת התפלה ברצוא ושוב ואחר התפלה צ"ל בחי' וי"ו

Now all this is the level of "your children," which is the level of yud-hei; for the level of "your children" is the level alluded to in Binah, ben Yah, as mentioned above. And this is the matter and rank of prayer, in ratzo and shov. After prayer there must be the level of vav,

והוא ענין קול דתורה שנק' וי"ו כמ"ש הקל קול יעקב וכמ"ש בסידור על פסוק זה והוא בחי' והנגלות כי הוא בחי' קלא דאשתמע ועיין בזח"א [בזהר חלק א] (ד"ב ע"ב ודקמ"א ע"ב)

which is the voice of Torah, which is called vav, as it is written, "The voice is the voice of Yaakov," and as is explained in the Siddur on this verse. And it is the level of "and the revealed things," for it is the level of "a voice that is heard." And see in the Zohar, Part I (page 50b and page 141b).

והנה הוי"ו מורה על בחי' ששה מדות כי כשר ופסול טמא וטהור נמשך מן המדות וזהו ענין שיתא סדרי משנה

Now the vav indicates the level of the six emotive attributes (middos), for kosher and invalid, impure and pure, are drawn from the middos; and this is the meaning of the six orders of the Mishnah.

אך המשכת החכמה שמתלבשת במדות אלו זהו ענין היו"ד שבראש הוי"ו כי צורת הוי"ו שראשה יו"ד ומן היו"ד נמשך וי"ו כו' וזהו מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] על שלא ברכו בתורה

But the drawing-down of Chochmah (wisdom) that is encllothed in these middos is the yud at the head of the vav; for the shape of the vav is that its head is a yud, and from the yud the vav is drawn down, etc. And this is the saying of our Sages, of blessed memory, "because they did not bless over the Torah":

כי ענין לברך בתורה היינו להמשיך בחי' אור א"ס המלוכש בחכמה שיומשך ויתלבש בששה מדות עליונות שמהם נמשך התורה ועי"ז נמשך גילוי אור א"ס למטה

for to bless over the Torah means to draw the level of the Infinite Light (Or Ein Sof) that is encllothed in Chochmah, so that it be drawn down and encllothed in the six supernal middos from which the Torah is drawn; and through this a revelation of the Infinite Light is drawn below

כמו למעלה שהרי אין שינוי כלל קמ"י [קמיה] עצמותו כנ"ל ורוחניות וגשמיות שוין לפניו דכולא קמ"י כלא חשיב והגם שהתורה מדברת בענינים גשמיים [קמיה]

just as above, since there is no change at all before His essence, as mentioned above; spirituality and physicality are equal before Him, for "all before Him is considered as nothing." And although the Torah speaks of physical matters,

וכמו תרומות ומעשרות וכיוצא מ"מ כשהוא ממשיך מבחי' היו"ד דחכמה נמשך גילוי אור א"ס בהן such as terumos and tithes and the like, nevertheless, when one draws from the level of the yud of Chochmah, a revelation of the Infinite Light is drawn into them

כמו למעלה מטעם הנ"ל וברכה והמשכה זו בהתורה הוא ע"י בחי' רצוא ושוב שבתפלה שהן בחי' י"ה כי רוח אייתי רוח כו'

just as above, for the reason mentioned. And this blessing and drawing-down into the Torah is through the level of ratzo and shov in prayer, which are the level of yud-hei; for "spirit brings spirit," etc.

וזהו שנאמר בק"ש [בקריאת שמע] תחלה ואהבת ואח"כ ודברת בם ודברת לשון הנהגה והמשכה דהיינו להיות המשכת אור א"ס ב"ה בתורה וכמ"ש בד"ה השמים כסאי כו' ע"ש

And this is why it is said in the Shema first "And you shall love," and afterwards "and you shall speak of them": "and you shall speak" (vedibarta) is a term for leading and drawing, that is, that there be a drawing-down of the Infinite Light, blessed be He, into the Torah, as is explained in the discourse beginning "The heavens are My throne," etc.; see there.

ובזה יובן מ"ש על עזבם את תורת כו' ולא שמעו בקולי בקולי דוקא דהיינו כמ"ש בד"ה

With this we can understand what is written, "Because they forsook My Torah," etc., "and did not listen to My voice": "to My voice" specifically; that is, as is explained in the discourse beginning

כי תשמע בקול קול היינו המשכה אבל בקול היינו בפנימית הקול דהיינו אור א"ס ב"ה המלוכב בהתורה

"If you will listen to the voice": "voice" is the drawing-down, but bekol ("in the voice") means in the inner dimension of the voice, that is, the Infinite Light, blessed be He, that is en clothed in the Torah.

והיינו מפני שלא ברכו ועמ"ש מענין בקולי ג"כ בד"ה תקעו בחדש. ועמ"ש בד"ה ואהיה אצלו אמון גבי פי' ואהיה שעשועים אני תורתך שעשעתי כו' ע"ש.

And this was because they did not bless. See what is written on the matter of "My voice" also in the discourse beginning "Blow on the New Moon." And see what is written in the discourse beginning "And I was beside Him as a nursling," on the meaning of "and I was [His] delight," "I delight in Your Torah," etc.; see there.

6 והנה כ"ז [כל זה] הוא בחי' ג' אותיות דשם היינו יו"ד ה"א וי"ו ואמנם ענין ה"א אחרונה דשם הוי' הוא בחי' יראה תתאה הנק' מצות המלך

Now all this is the level of three letters of the Name, namely yud, hei, vav. But the final hei of the Name Havayah is the level of the lower awe, which is called "the king's command,"

שהוא ענין קבלת עול מלכות שמים בבחי' עול דוקא וכמ"ש בדוד ונאם הגבר הוקם על כו'

which is the acceptance of the yoke (kabbalas ol) of the Kingdom of Heaven specifically as a yoke, as it is written of David, "And the utterance of the man raised up on high (al)," etc.:

עולה של תורה והוא כענין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] ע"פ ושבתם וראיתם בין עובד אלקים
לאשר לא עבדו שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד

the yoke (ol) of the Torah. This is like the saying of our Sages, of blessed memory, on the verse "And you will return and see [the difference] between one who serves G-d and one who has not served Him": one who reviews his chapter a hundred times is not like one who reviews his chapter a hundred and one times.

שהוא לפי שבפעם א' זו היתירה משנה טבעו ורגילותו כמ"ש בסש"ב [בספר של בינונים] ואז נקרא עבד ויש
בזה מעלה מה שאינו בבחי' בן כמ"ש בסש"ב [בספר של בינונים] פרק מ"א

This is because with this one extra time he changes his nature and habit, as is explained in Sefer Shel Beinonim, and then he is called a "servant." And this has an advantage that is not found in the level of a son, as is explained in Sefer Shel Beinonim, chapter 41:

שהאדם צ"ל כלול מבחי' בן ומבחי' עבד ובחי' בן זהו בחי' וכל בנך הנ"ל. אמנם בחי' עבד עובד אלקים
זהו בחי' עול תורה וזהו בחי' בונך וכמשי"ת [וכמו שיתבאר].

that a person must comprise both the level of a son and the level of a servant. The level of a son is the level of "And all your children" mentioned above. But the level of a servant, "one who serves G-d," is the level of the yoke of Torah; and this is the level of "your builders," as will be explained.

7 וזהו ענין פ' והיה אם שמוע שנאמר בה ולעבדו וכמ"ש ש בד"ה ועתה יגדל נא בענין בחי' עבד שהוא בחי'
ביטול רצון שלמעלה מהשכל

And this is the matter of the section "And it will be, if you listen," in which it is said, "and to serve Him," as is explained in the discourse beginning "And now, let [the power of Ado-nai] be great," regarding the level of a servant, which is the level of the self-nullification (bittul) of one's will that is above intellect.

ושם נתבאר בחי' זו בענין המצות שצ"ל קיום המצות בבחינה זו ועי"ז דוקא נמשך גילוי רצון העלין
שלמעלה מהחכמה וזהו ענין כח אד' כו' ע"ש.

There this level is explained with regard to the mitzvos: that the mitzvos must be fulfilled in this mode, and that specifically through this the revelation of the supernal will, which is above Chochmah, is drawn down; and this is the meaning of "the power of Ado-nai," etc.; see there.

8 וכמ"כ [וכמו כן] יש בחי עבד זה ג"כ בעסק התורה שהוא בחי עול תורה כמ"ש בסש"כ [בספר של בינונים]

פרק מ"א דיש בן שהוא ג"כ עבד

Likewise, this level of a servant exists also in occupation with Torah, which is the level of the yoke of Torah, as is explained in Sefer Shel Beinonim, chapter 41, that there is a son who is also a servant;

דהיינו אחר בחי וכל בנך יהי [יהיה] בחינת בונך ע"י עול תורה שהוא בחי עבד זה הב'.

that is, after the level of "And all your children" there will be the level of "your builders," through the yoke of Torah, which is the level of this second [kind of] servant.

9 ועמ"ש מענין ב' בחי עבד בביאור ע"פ לא הביט און ביעקב ומדרגה זאת היה שרש בחי דוד שהיה

מרכבה לבחי מלכות לפי שהיה בבחי עבד ודוד עבדי

See what is written on the matter of the two levels of servant in the explanation on the verse "He has not beheld iniquity in Yaakov." And this rank was the root of the level of David, who was a chariot for the level of Malchus (sovereignty), because he was at the level of a servant: "And David My servant."

וזהו נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על פי מתחלה הוא בחי בן ישי כענין בחי וכל בנך למודי הוי'

And this is "The utterance of David son of Yishai, and the utterance of the man raised up on high": that is, first he is the level of "son of Yishai," like the level of "And all your children shall be taught by Havayah,"

כי פי בן ישי היינו כענין בן י"ה כי ישי היינו י' עם ש"י עולמות שבבינה וע' מזה בזהר ס"פ תרומה (דקע"ה ב')

for "son of Yishai" is like "son of Yah," since Yishai is yud with the 310 (shai) worlds that are in Binah. And see on this in the Zohar at the end of Parshas Terumah (page 175b),

ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם ואח"כ ונאם הגבר הוקם על זהו בחי בונך וע' בזהר ר"פ חקת (דק"פ ע"ב) מענין הוקם על

and in the Mikdash Melech there. And afterwards, "and the utterance of the man raised up on high (al)": this is the level of "your builders." And see in the Zohar at the beginning of Parshas Chukas (page 180b) on the matter of "raised up on high."

וזהו ג"כ ענין מ"ש ובניהו בן יהודע בן איש חי רב פעלים (בשמואל ב' סי' כ"ג) פי' בניהו היינו בן י"ה והי"ו שאח"כ הוא עסק התורה

And this is also the meaning of what is written, "And Benayahu son of Yehoyada, son of a living man, great in deeds" (in II Samuel, chapter 23): Benayahu is ben Yah ("son of yud-hei"), and the vav that follows is occupation with Torah,

והיינו בבחי' רב פעלים דהיינו בחינת עול תורה וכמ"ש בגמרא רפ"ג [ריש פרק ג'] דברכות (ד"ה ע"ב) ובזח"א [ובזהר חלק א'] (ד"ו סע"א [סוף עמוד א'] קל"ב א' קל"ו א' ר"ז ב')

that is, in the mode of "great in deeds," which is the level of the yoke of Torah, as is written in the Gemara at the beginning of chapter 3 of Berachos (page 18b), and in the Zohar, Part I (page 6, end of side a; 132a; 136a; 207b).

ולכן וישימהו דוד אל משמעתו שבו ועל ידו נעשה בנין ירושלים בחי' בוניך כי ירושלים

Therefore "David set him over his council," for in him and through him the building of Jerusalem came about, the level of "your builders." For Jerusalem (Yerushalayim)

היינו יראה שלם וע"י עול מלכות שמים נעשה בנין יראה שלם להיות שלימות היראה כו' כי לעומת זה בחי' חורבן ירושלים היינו נפילת בניל המל'

is yirah shalem, "perfect awe"; and through the yoke of the Kingdom of Heaven the building of "perfect awe" comes about, that there be perfection of awe, etc. For correspondingly, the destruction of Jerusalem is the fall of the building of Malchus,

דהיינו מ"ש סוכת דוד הנופלת היינו ענין עול דרך ארץ ובקשת המותרות בתענוגי עוה"ז יותר על די הסיפוק שזהו הסבה המטרדת מעול תורה כי את זה לעומת זה עשה האלקים כו'.

which is what is written, "the fallen booth of David." This is the yoke of worldly occupation and the pursuit of luxuries in the pleasures of this world beyond what suffices, which is the cause that distracts from the yoke of Torah; for "G-d has made the one opposite the other," etc.

אמנם הטעם שבנין יראה שלם הוא ע"י עול תורה דוקא הוא כמ"ש החכמה יבנה בית

But the reason that the building of perfect awe comes specifically through the yoke of Torah is as it is written, "With wisdom a house is built,"

והוא בחי' התורה דמחכמה נפקת שמשם שרש יראה שלם הנ"ל כנודע דחכמה היא יראה עילאה שהיא שרש בחי' יראה תתאה כו'

and this is the level of the Torah, which “comes forth from Chochmah,” where the root of the perfect awe mentioned above lies; as is known, Chochmah is the higher awe, which is the root of the level of the lower awe, etc.

ולכן על ידי עסק התורה בבחי' קבלת עול תורה ממשיכים מבחינת חכמה עילאה שהיא יראה עילאה ביראה תתאה ולכן נקי' בוניך דוקא.

Therefore, through occupation with Torah in the mode of accepting the yoke (kabbalas ol) of Torah, one draws from the level of the supernal Chochmah, which is the higher awe, into the lower awe; and therefore they are called specifically “your builders.”

10 והנה עם היות בחי' בניך הוא ג"כ בן י"ה שמקבל מבחי' חכמה ג"כ מ"מ עיקר בחי' קבלתו מבינה כנ"ל משא"כ בחי' בוניך עיקרו מבחי' חכמה ממש

Now, although the level of “your children” is also ben Yah, which receives from the level of Chochmah as well, nevertheless its main receiving is from Binah, as mentioned above; whereas the level of “your builders” is mainly from the level of Chochmah itself,

וכמו ע"ד ההפרש בין מקרא קדש דיו"ט [דיום טוב] לגבי קדש ממש בחי' שבת ועמ"ש סד"ה וארא אל אברהם גבי ענין ושמי הוי' לא נודעתי להם

like the difference between the “calling of holiness” (mikra kodesh) of Yom Tov and actual holiness (kodesh), the level of Shabbos. See what is written at the end of the discourse beginning “And I appeared to Avraham,” regarding “but by My Name Havayah I was not known to them.”

וזוהו הקל קול יעקב עד"מ הקול שמחבר את המחשבה להביא בדבור בהתגלות כך בקול דתורה ממשיך מבחי' אור החכמה בדבור שהוא ענין בנין ירושלים יראה שלם

And this is “The voice is the voice of Yaakov”: by way of analogy, the voice joins the thought, to bring it into speech in revelation; so too, with the voice of Torah one draws from the level of the light of Chochmah into speech, which is the building of Jerusalem, perfect awe.

והיינו כמש"ל [כמה שכתוב לעיל] בענין אימתי גדול ה' כשהוא בעיר אלקינו וע"י עסק התורה ממשיכים להיות בבחינה זו שבח ותוספת בתוקף אור וגילוי

This is as explained above on "When is Havayah great? When He is in the city of our G-d"; and through occupation with Torah one draws [it down] so that there be in this level praise and increase, in strength of light and revelation.

כי בלא"ה [בלאו הכי] הדבור מקבל מהמדות והוא בבחי' גבורות וצמצומים כמ"ש כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו

For without this, speech receives from the emotive attributes (middos), and it is in the mode of gevuros and contractions, as it is written, "They shall speak of the glory of Your kingdom, and tell (yedaberu) of Your might (gevurascha)."

אבל על ידי עסק התורה ממשיכים בהדבור מבחינת חכמה עילאה עצמה וגם מלמעלה מהחכמה להיות מראש מקדם נסוכה וכמ"ש במ"א ע"פ ועתה יגדל נא כח אד' שזהו ג"כ ענין העונה איש"ר [אמן יהא שמיה רבא] מברך בכל כחו.

But through occupation with Torah one draws into speech from the level of the supernal Chochmah itself, and also from above Chochmah, so that it be "from the beginning, from of old, installed," as is explained elsewhere on the verse "And now, let the power of Ado-nai be great." And this is also the meaning of "one who answers 'Amen, yehei shmei rabba mevarach' with all his power."

11 וז"ש [וזהו שכתוב] להודיע כו' וכבוד הדר מלכותו. וזהו ארוממך אלקי המלך ועמ"ש בד"ה כי אתה נרי ובד"ה באתי לגני

And this is what is written, "To make known," etc., "and the glory of the splendor of His kingdom." And this is "I will exalt You, my G-d the King." See what is written in the discourse beginning "For You are my lamp" and in the discourse beginning "I have come into my garden."

וזהו א"ת [אל תקרי] בניך אלא בוניך כי העיקר הוא להמשיך האור והגילוי במדת מלכותו ית' וכמ"ש במ"א סד"ה שובה ישראל עד בענין

And this is "Do not read banayich but bonayich": for the main thing is to draw the light and revelation into the attribute of His kingship (Malchus), may He be blessed, as is explained elsewhere, at the end of the discourse beginning "Return, Israel, unto," on the matter of

כי עמך הסליחה למען תורא ועדי' יש לפרש הפסוק על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו
לכאורה מאי קמ"ל [קא משמע לן].

"For with You is forgiveness, that You may be held in awe." Along these lines one may interpret the verse "Therefore a man shall leave his father and his mother and cleave to his wife," for at first glance, what does it teach us?

אדך בדרך רמז הענין אביו ואמו היינו בחי' ההתבוננות שכולל חכמה ובינה וזה בינה בן י"ה

But by way of allusion, the matter is this: "his father and his mother" are the level of contemplation, which includes Chochmah and Binah; and this is "Binah, ben Yah,"

דהיינו האהבה הנמשכת מן ההתבוננות כנ"ל והוא בחי' התפלה בדחילו ורחימו ועסק התורה שבע"פ
[שבעל פה] נקי ודבק באשתו כי היא מורשה קהלת יעקב א"ת [אל תקרי] מורשה אלא מאורסה.

that is, the love drawn from contemplation, as mentioned above; and it is the level of prayer with awe and love. And occupation with the Oral Torah is called "and cleave to his wife," for it is "the heritage (morashah) of the congregation of Yaakov": do not read morashah ("heritage") but me'o-rasah ("betrothed").

12 והנה התשבע"פ [התורה שבעל פה] מדברת הכל בענינים גשמיים והיא לכאורה השפלה לגבי ההתבוננות

בתפלה בדו"ר [בדחילו ורחימו] אבל באמת זהו העיקר להיות דירה בתחתונים ועמ"ש מזה בד"ה בפ' נסכים

Now the Oral Torah speaks entirely of physical matters, and at first glance it is low in comparison with the contemplation in prayer with awe and love; but in truth this is the main thing, so that there be a dwelling place among the lower realms. See what is written on this in the discourse on the section of the libations (nesachim).

וזהו ע"י יעזב ע"ד א"ת [אל תקרי] בניך ודבק באשתו בחי' בוניך ועמ"ש בד"ה קדש ישראל בפ"י ראה חיים
עם אשה אשר אהבת דקאי ג"כ על תשבע"פ [תורה שבעל פה] ומ"מ אי אפשר לבא לבחי' זו

And this comes through "shall leave," in the manner of "do not read banayich," and "cleave to his wife," the level of "your builders." See what is written in the discourse beginning "Israel is holy," on the meaning of "Enjoy life with the wife whom you love," which also refers to the Oral Torah. Nevertheless, it is impossible to come to this level

אלא כשיהי' [כשיהיה] תחלה בחי' וכל בניך כי כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו

unless there is first the level of "And all your children"; for whoever says, "I have nothing but Torah," does not have even Torah.

וזהו ג"כ מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] פ"ק [פרק קמא] דברכות בענין המשמח לחתן זוכה לתורה דלכאורה למה צריכים לשמחו ומדוע לא ישמח בעצמו אלא משום כי בתחלה הוא בבחי' בן י"ה

And this is also the saying of our Sages, of blessed memory, in the first chapter of Berachos, that one who gladdens a bridegroom merits Torah. For at first glance, why do others need to gladden him, and why would he not rejoice by himself? But it is because at first he is at the level of ben Yah,

וצריך לעזוב את אביו ואת אמו ע"כ צריכים לשמחו ועמ"ש מזה סד"ה זאת חנוכת המזבח.

and he must leave his father and his mother; therefore he needs to be gladdened. See what is written on this at the end of the discourse beginning "This is the dedication of the altar."

13 ועד"ז יובן ג"כ למעלה כי התורה נק' ג"כ חתן ביום חתונתו זה מ"ת [מתן תורה] והיינו תשב"כ [תורה שבכתב]

והוא ג"כ בבחי' ע"כ יעזב איש את אביו ואת אמו

In the same way this is also to be understood above. For the Torah too is called a groom: "on the day of his wedding," this is the Giving of the Torah, that is, the Written Torah; and it too is at the level of "Therefore a man shall leave his father and his mother,"

היינו בחי' אלפים שנה שקדמה התורה לעולם שהוא בחי' אאלפך חכמה אאלפך בינה ומשם ירדה בבחי' עולם וה"ז [והרי זה] בחי' ירידה

that is, the level of the two thousand years by which the Torah preceded the world, which is the level of "I will teach you (a'alefcha) Chochmah, I will teach you Binah"; and from there it descended to the level of a world, and this is a level of descent.

ולכן אמרו נובלות חכמה שלמעלה תורה ודבק באשתו היינו תשבע"פ [תורה שבעל פה] או כנס"י [כנסת ישראל] שנק' ג"כ כלה [עיין] מזה בד"ה תורה צוה מה שלפעמים נק' כנס"י [כנסת ישראל] כלה ופעמים חתן כנ"ל

Therefore they said, "The fallen fruit of the wisdom above is Torah." And "cleave to his wife" is the Oral Torah, or the Congregation of Israel (Knesses Yisrael), which is also called a bride. (See on this in the discourse beginning "The Torah [Moshe] commanded," why the Congregation of Israel is sometimes called a bride and sometimes a groom, as above.)

ולכן צ"ל כל המשמח את החתן כדכתיב אני תורתך שעשעתי והיינו ע"י כי באמת כח ירידה זו נמשך מלמעלה מהחכמה עילאה עצמה כמ"ש במ"א בד"ה לך לך מארצך כו'

Therefore there must be "whoever gladdens the groom," as it is written, "I delight in Your Torah." And this is because in truth the power of this descent is drawn from above the supernal Chochmah itself, as is explained elsewhere in the discourse beginning "Go forth from your land," etc.,

וכמ"ש בזה"ג (דק"מ ע"א ודרס"ב א') וממשיכותא דמוחא עילאה סתימאה כו' נמשך עטרא דגבורה מקור תשבע"פ [תורה שבעל פה] כו'.

and as is written in the Zohar, Part III (page 140a and page 262a): "and from the drawing-forth of the supernal hidden brain," etc., the crown of Gevurah (restraint), the source of the Oral Torah, is drawn forth, etc.

והעיקר כי ירידה זו צורך עלי' [עליה] הוא דהיינו שיש יתרון להחכמה מן הסכלות היינו ע"י דאתהפכא ונתברר הנה"ב [הנפש הבהמית] נעשה יתרון האור וכמ"ש בד"ה זכור את

The main point is that this descent is for the sake of an ascent: that "wisdom has an advantage over folly," that is, through the animal soul being transformed and refined, there comes about "the advantage of light"; as is explained in the discourse beginning "Remember the

יום השבת בפ"י חכמות בחוץ תרונה וכמ"ש סד"ה ושבת בשלום בענין שלום לרחוק שנעשה קרוב וכמשי"ת [וכמו שיתבאר] לקמן בענין פ"י ורב שלום ועמ"ש בד"ה המגביה לשבת בענין השמן הנמשך מבירור ק"נ [קליפת נוגה] שממנו עיקר יתרון האור:

Shabbos day," on the meaning of "Wisdoms sing out in the street"; and as is explained at the end of the discourse beginning "And I will return in peace," on the matter of "peace to the one who is far," who becomes near; and as will be explained below on the meaning of "and great peace." And see what is written in the discourse beginning "Who is enthroned on high," on the matter of the oil that is drawn from the refinement of kelipas nogah, from which mainly comes the advantage of light.

14 קיצור. והנה בניך זהו ענין האהבה שבתפלה וגם היראה כלולה בה ואח"כ עסק התורה הוא בחי' וי"ו והנגלות לנו ה' הוא בחי' הוקם על. בוניך. ובניהו כו' רב פעלים.

Summary. Now "your children" is the love in prayer, and awe too is included in it. Afterwards, occupation with Torah is the level of vav, and "the revealed things are for us." The hei is the level of "raised up on high (al)." "Your builders." "And Benayahu," etc., "great in deeds."

וזהו ע"כ יעזב כו' כל המשמח. חכמות בחוץ. ג והנה עפ"ז [על פי זה] יובן ג"כ משארז"ל [מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] גבי ורב שלום בניך א"ת [אל תקרי] בניך

And this is "Therefore [a man] shall leave," etc. "Whoever gladdens." "Wisdoms in the street." (3) Now according to this we can also understand what our Sages, of blessed memory, said concerning "and great shall be the peace of your children": do not read banayich

אלא בוניך שלהיות בחי' ורב שלום זהו ע"כ בחי' בוניך דוקא שהוא עסק התורה בקבלת עול

but bonayich. For the level of "and great peace" comes about specifically through the level of "your builders," which is occupation with Torah with acceptance of the yoke (kabbalas ol);

והיינו אחר קדימת בחי' בניך תחלה שהוא ענין התפלה ואז ע"י התורה בבחי' בוניך נעשה בחי' ורב שלום כו'

that is, after the level of "your children," which is prayer, has come first; and then, through the Torah in the mode of "your builders," the level of "and great peace" comes about, etc.

פי' ורב הוא עשו כמ"ש ורב יעבוד צעיר וכמ"ש עשו יש לי רב ועיין ברכות פ' דברים ע"פ רב לכם

The meaning of "and great" (verav) is Esav, as it is written, "And the elder (verav) shall serve the younger," and as it is written, Esav [said], "I have plenty (rav)"; and see in the Midrash Rabbah, Parshas Devarim, on the verse "Enough (rav) for you."

והיינו להיותו בבחי' הפירוד שהוא הריבוי כמ"ש נפשות עשו לשון רבים ונק' רשות הרבים וטורי דפרודא כידוע

This is because he is at the level of separation, which is multiplicity, as it is written of Esav, "souls" (nafshos), in the plural; and it is called "the public domain" (reshus harabim, "the domain of the many") and "mountains of separation," as is known.

אבל בחי' ע' [שבעים] דנפש יעקב נאמר נפש לשון יחיד להיותן בבחי' היחוד ונק' רשות היחיד וזהו בחי' ורב שלום שמבחי' ריבוי ופירוד דעשו יוכלל ויטייחד בבחי' היחוד האלקי

But of the level of the seventy "souls" of Yaakov it says "soul" (nefesh), in the singular, because they are in a state of unity; and it is called "the private domain" (reshus hayachid, "the domain of the single one"). And this is the level of "and great peace": that [what is] from the level of the multiplicity and separation of Esav will be included and united in the level of the divine unity.

(עיי' מ"ש בתו"א [בתורה אור] כפ' וישב בד"ה כה אמר ה' צבאות כו' כפ' ורב יעבוד כו' דשם מבואר ענין התכללות זו שהוא ע"ד התכללות כחות נה"ב [נפש הבהמית] בנה"א [בנפש האלקית] כו')

(See what is written in Torah Ohr, Parshas Vayeshev, in the discourse beginning "Thus says Havayah of hosts," etc., on the meaning of "And the elder shall serve," etc., where this inclusion is explained: it is like the inclusion of the powers of the animal soul in the G-dly soul, etc.)

והוא הנק' שלום שהשלום ענינו בחי' התחברות בין ב' הפכים כידוע וכך הוא המחבר להיות התכללות ניצוצים מבחי' טורי דפרודא בקדושה האלקית וזהו ורב שלום וזהו ג"כ ענין ורב להושיע כו'.

And this is what is called "peace," for peace is the joining of two opposites, as is known; and so too this is what joins, so that sparks from the level of the "mountains of separation" are included in the divine holiness. And this is "and great peace"; and this is also the meaning of "and great to save," etc.

15 ולהבין איך עא"י [על ידי] עסק התורה דוקא נעשה בחי' ורב שלום וכמ"ש או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי בפמשמ"ע [בפמליא של מעלה] שלום יעשה לי בפמשמ"ט [בפמליא של מטה] ולא מבחינת התפלה לבד

To understand how it is specifically through occupation with Torah that the level of "and great peace" comes about, as it is written, "Or let him take hold of My strength, let him make peace with Me" in the household above, "peace he shall make with Me" in the household below; and not from the level of prayer alone,

וכמו שאמר א"ת [אל תקרי] בניך שהוא בחינת האהבה שבתפלה שנק' בן אלא כוונת דוקא בבחינת עול תורה שאחר התפלה ואז נעשה ורב שלום כו'.

as they said, "Do not read banayich," which is the level of the love in prayer, which is called "son," "but bonayich," specifically in the mode of the yoke of Torah that comes after prayer; and then "and great peace" comes about, etc.

הענין יובן בהקדים מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] עתיד חזיר ליטהר (עיי' במדרש תהלים ס"י קמ"ו ע"פ מתיר אסורים ובספר מאור אור אות ח' סעיף ו' ועיי' ברכות ס"פ שמיני)

The matter will be understood by first citing the saying of our Sages, of blessed memory: "In the future the pig (chazir) will become pure" (see Midrash Tehillim, Psalm 146, on the verse "He releases the bound," and the book Me'or Or, letter ches, section 6; and see the Midrash Rabbah at the end of Parshas Shemini).

דהנה כתיב יכרסמנה חזיר מיער והעיי'ן שבתוכת מיער הוא עיי'ן תלויה להיות ידוע ששרש יניקת העי' [השבעים] שרים הוא מבחינת ז' מדות עליונות הכלולים מעשר שהם עי' [שבעים] ובקדושה הם עי' [שבעים]
נפש דיעקב

For it is written, "The boar from the forest (miya'ar) gnaws at it," and the ayin in the word miya'ar is a suspended ayin. This is because, as is known, the root from which the seventy princes draw their nurture is the level of the seven supernal emotive attributes (middos), each comprising ten, which are seventy; and in holiness they are the seventy souls of Yaakov.

וזהו יצב גבולות עמים למספר וגו' ובהיותם מקבלים מבחי' ז' מדות עליונות הכלולים מעשר שהם עי' [שבעים] אזי העי' תלויה להיות

And this is "He set the borders of the peoples according to the number," etc. And when they receive from the level of the seven supernal middos, each comprising ten, which are seventy, then the ayin (seventy) is suspended, so that

כי מרחוק אור האלקי יאיר עליהם שאינו מתלבש בפנימיותם רק מאיר עליהם בבחי' מקיף ורם ומתנשא עליהם כמ"ש רם על כל וגו'

the divine light shines upon them from afar, for it is not encloded within them but only shines upon them in the mode of an encompassing light (makif), high and exalted above them, as it is written, "High above all," etc.

ועמ"ש בד"ה ראה ריח בני ויער זה הוא עולם המלאכים כמ"ש אכלתי יערי שהוא בחי' יוצר אור שמשם מתחיל עה"ד [עץ הדעת] טו"ר [טוב ורע] ומשם יש יניקה לע"ש

See what is written in the discourse beginning "See, the fragrance of my son." And this "forest" (ya'ar) is the world of the angels, as it is written, "I have eaten my forest," which is the level of [the blessing] "Who forms light" (Yotzer Or), where the Tree of Knowledge of good and evil begins; and from there the seventy princes draw nurture.

ואמנם מקבלים בריחוק כנ"ל וכאשר מקבלים אור ושפע האלקית נעשים אח"כ בבחינת פירוד וזהו יכר סמנה חזיר מיער כו'.

But they receive from afar, as mentioned above; and when they receive divine light and flow, they afterwards become a state of separation. And this is "The boar from the forest gnaws at it," etc.

ועיין ברבות תולדות ר"פ ס"ה וס"פ תרומה ובפרשה שמיני פ"ג ובשה"ש [ובשיר השירים] בפסוק כמעט שעברתי (אחד) מהם.

And see the Midrash Rabbah, Toldos, beginning of chapter 65; the end of Terumah; Parshas Shemini, chapter 13; and in Shir HaShirim [Rabbah] on the verse "Scarcely had I passed (one) from them."

אך הנה לעתיד כתיב אז אהפוך אל עמים שפה ברורה דהיינו אף עובדי כוכבים יתבררו

But of the future it is written, "Then I will turn to the peoples a clear language"; that is, even the idol-worshippers will be refined,

כי לעתיד כתיב ואת רוח הטומאה עאביר מן הארץ וכתוב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר כו'

for of the future it is written, "And I will remove the spirit of impurity from the earth," and it is written, "And the glory of Havayah will be revealed, and all flesh will see," etc.,

ובאו במערות צורים מפני פחד ה' כו' כי יתברר כל בחינת רע ואתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא עד שכל בני בשר יכרעו ויפולו כו'

and "they will enter the caves of the rocks for fear of Havayah," etc.; for every aspect of evil will be refined, and darkness will be turned to light and bitterness to sweetness, until all mortals will bow and fall down, etc.

(וכמ"ש מזה בפ' וישלח ע"פ ויקח מן הבא בידו מנחה כו' ע"ש) וזהו ענין שעתיד חזיר ליטהר

(as is explained on this in Parshas Vayishlach on the verse "And he took of what came into his hand a gift," etc.; see there). And this is why in the future the pig will become pure:

כי עכשיו גרה לא יגר שאינו מחזיר הניצוצין שנפלו בו בשבה"כ [בשבירת הכלים] מבחי' ע' תלויה הנ"ל

for now "it does not chew the cud," since it does not bring back (machzir) the sparks that fell into it in the shattering of the vessels from the level of the suspended ayin mentioned above;

אבל לעתיד יחזיר כל הניצוצין ואז לעתיד מבחינת יער הנ"ל נעשה תיבת עיר והוא בחינת עיר אלקינו בנין יראה שלם להיות גדול ה' בעיר אלקינו כו'

but in the future it will bring back all the sparks. And then, in the future, from the level of ya'ar ("forest") mentioned above, the word ir ("city") is made: the level of "the city of our G-d," the building of perfect awe, so that "Havayah is great in the city of our G-d," etc.

וזהו ענין ורב שלום כו' וזהו כענין מ"ש סד"ה ושבת בשלום הנ"ל ב' שלום כו'

And this is the meaning of “and great peace,” etc.; and this is like what is written at the end of the discourse beginning “And I will return in peace,” mentioned above, on the twofold “peace,” etc.

והנה בירור זה נעשה על ידי עסק התורה דוקא כי הטעם שנק' תורה מלשון הוראה להבדיל בין הטמא לטהור כו'

Now this refinement is accomplished specifically through occupation with Torah, for the reason it is called Torah is that it is from the term horaah (“instruction”), “to distinguish between the impure and the pure,” etc.

ויש הוראה שהוא מכשיר ומטהר גם מה שנראה אסור וטמא לכאורה או בהפך שאוסר מה שנראה כשר לכאורה כו'

And there is a ruling that permits and declares pure even what at first glance appears forbidden and impure, or the reverse, that forbids what at first glance appears permitted, etc.

והיינו ממש ענין הבירורים לאהפכא חשוכא לנהורא וזהו שמע ישראל שם ע' היינו להעלות הניצוצים שנפלו מבחי' ע' [שבעים] הנ"ל לשרשם בקדושה העליונה כו'

And this is precisely the matter of the refinements, to turn darkness into light. And this is “Shema Yisrael”: shem ayin (“the name of seventy”), that is, to raise the sparks that fell from the level of the seventy mentioned above to their root in supernal holiness, etc.

וזהו אכלתי יערי עם דבשי יערי היינו יוצר אור שע"י ההתבוננות איך שהמלאכים עומדים בראה כו'

And this is “I have eaten my forest with my honey”: “my forest” is [the blessing] “Who forms light,” for through the contemplation of how the angels stand in awe, etc.,

מתקנים שלא יהיה יניקת החיצונים מבחי' יער הנ"ל ודבשי היינו ק"ש [קריאת שמע] כתפוח בעצי היער כו'

one brings about a rectification, so that the external forces will not draw nurture from the level of the “forest” mentioned above. And “my honey” is the Shema: “like an apple tree among the trees of the forest,” etc.

וזהו שמע שם עי' ואח"כ בשמו"ע [בשמונה עשרה] סנד"ל [סנדלפון] שהוא בגימטריא יער קושר כתרים לקונו מתפלתיים כו'

And this is Shema, shem ayin. And afterwards, in the Shemoneh Esreh, Sandalphon, which in gematria equals ya'ar ("forest"), ties crowns for his Maker from their prayers, etc.

אך עיקר הבירור הוא ע"י התורה וזהו ורב שלום שמרבים שלום מפני שעושין מבחי' פירוד דע"ש בחי' יחוד ע"י הבירורים שע"י התורה

But the main refinement is through the Torah. And this is "and great peace," that they increase peace: because, out of the level of separation of the seventy princes, they make a level of unity, through the refinements that come about through the Torah;

כי בחכמה דוקא אתברירו (ועמ"ש בד"ה בחדש השלישי גבי שהתורה נק' עוז ותושיה כו' ושלום בפמשמ"ט [בפמליא של מטה] כו' שלא יהיה מונע מצד הגוף ונה"ב [ונפש הבהמית] ועמ"ש בד"ה מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ בענין חמץ שבקרבת תודה.

for "through Chochmah specifically they are refined" (see what is written in the discourse beginning "In the third month," regarding the Torah being called "strength and sound wisdom," etc., and "peace in the household below," etc., that there be no hindrance on the part of the body and the animal soul; and see what is written in the discourse beginning "A psalm of thanksgiving: shout to Havayah, all the earth," on the matter of the leaven in the thanksgiving offering.

ור"ת [וראשי תיבות] הריעו כו' הוא הלכה כי בחכמ' [בחכמה] אתברירו כנ"ל) וזהו שנק' ת"ח [תלמיד חכם] / תלמידי חכמים] הם למודים מבחי' חכמה כח מ"ה [מה] ועיין ברבות תצוה פי' ל"ח

And the initials of "Shout," etc., spell halachah, for through Chochmah they are refined, as mentioned above.) And this is why they are called talmidei chachamim ("students of wisdom"): they are "taught" from the level of Chochmah, ko'ach mah. And see the Midrash Rabbah, Tetzaveh, chapter 38.

וזהו המשך הפסוק וכל בניך למודי הוי' בניך הם לימודי הוי' שמקבלים מבחי' י"ה להיות בחי' רוי"ש [רצוא ושוב]

And this is the flow of the verse, "And all your children shall be taught by Havayah": "your children" are "taught by Havayah," for they receive from the level of yud-hei to be in the mode of ratzo and shov;

וזהו עסק התפלה ואח"כ נעשו בחי' בוניך בעסק התורה בבחי' עול תורה ועי"ז נעשה ורב שלום כו'

and this is the service of prayer. Afterwards they become the level of "your builders," in occupation with Torah in the mode of the yoke of Torah; and through this "and great peace" comes about, etc.

וזהו ג"כ ענין והאם רובצת כו' לא תקח האם על הבנים אלא להיות תחלה בבחי' וכל בניך

And this is also the meaning of "and the mother is sitting," etc., "you shall not take the mother with the young (banim)": rather, first to be at the level of "And all your children";

אמנם אח"כ כתיב שלח תשלח כו' היינו כמש"ל [כמה שכתוב לעיל] בפ"י על כן יעזב כו' ואת הבנים תקח לך היינו בחי' בניך ואח"כ למען ייטב לך והארכת ימים היינו בחינת בצדקה תכוונני כדלקמן.

but afterwards it is written, "You shall surely send away," etc., which is as explained above on the meaning of "Therefore [a man] shall leave," etc.; "and the young you may take for yourself" is the level of "your children"; and afterwards, "so that it may be good for you and you will prolong your days" is the level of "Through righteousness (tzedakah) you shall be established," as [will be explained] below.

16 ומכ"ז [ומכל זה] יובן ענין בוניך שהוא בחי' בנין ירושלים וברכות סדר וירא פנ"ו איתא יראה שלם כו' ומלכי צדק מלך שלם כו'

From all this the matter of "your builders" is understood: it is the level of the building of Jerusalem. In the Midrash Rabbah, Seder Vayera, chapter 56, it is found: "Yireh Shalem," etc., and "And Malki-Tzedek, king of Shalem," etc.

והנה שלם יש בו ב' פירושים האחד לשון שלימות ושלימות היראה תתאה היינו כשממשיכים בה בחינת יראה עילאה והוא ע"י התורה כנודע מענין אם אין חכמה אין יראה

Now shalem has two meanings. The first is a term for wholeness: the wholeness of the lower awe is when the level of the higher awe is drawn into it; and this is through the Torah, as is known from "If there is no wisdom, there is no awe."

וגם פ"י מלך שלם היינו כשממשיכים אל בחי' ממכ"ע [ממלא כל עולמין] הנק' מלך מבחי' סוכ"ע ואזי הוא מלך שלם וכמ"ש בזח"א [בזהר חלק א] (דפ"ז ע"א) אימתי כו' ביומא דכפורי כו'

And also, the meaning of "a whole king" (melech shalem) is when one draws into the level of the light that fills all worlds (memalei kol almin), which is called "king," from the level of the light that encompasses all worlds (sovev kol almin); and then He is a whole King, as is written in the Zohar, Part I (page 87a): "When," etc., "on the Day of Atonement," etc.

ואזי הוא ג"כ יראה שלם וכמ"ש במ"א בענין ותגל נפשי וגילו ברעדה כו' מחמת שנגלה כבוד הדר מלכותו מלכות דא"ס כו' ולכן המלאכים זעות מחיל כסא כו'.

And then it is also "perfect awe" (yirah shalem), as is explained elsewhere on the matter of "and my soul shall rejoice" and "rejoice with trembling," etc.: because the glory of the splendor of His kingdom is revealed, the kingship (Malchus) of the Infinite One (Ein Sof), etc.; and therefore the angels "tremble in fear of the Throne," etc.

17 וכמ"ש ג"כ סד"ה והיה ביום ההוא יתקע בענין והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים יראה שלם.

As is also explained at the end of the discourse beginning "And it will be on that day, [a great shofar] will be sounded," on the matter of "and they will bow down to Havayah on the holy mountain in Jerusalem": perfect awe.

אך עוד יש לפרש פי' שלם ג"כ לשון שלום וכמ"ש בת"י [בתרגום שיר השירים] ע"פ שובי שובי השולמית דהיינו ירושלים

But shalem can further be interpreted also as a term for peace (shalom), as is written in the Targum on the verse "Return, return, O Shulamite": that is, Jerusalem.

וכן פי' הראב"ע [הרבי אברהם אבן עזרא] והרד"ק [והרבי דוד קמחי] בשרשים סוף שרש שלם דהשולמית היינו בירושלים הנק' שלם והרי במדרש שה"ש [שיר השירים] פירשו השולמית לשון שלום וגם בלא"ה [בלאו הכי] ענין שלימות שייך לענין שלום

And so explain the Ibn Ezra, and the Radak in his Shorashim at the end of the root shalem: that "the Shulamite" refers to Jerusalem, which is called Shalem. And in the Midrash on Shir HaShirim they explain "Shulamite" as a term for peace. And even without this, the idea of wholeness is connected with the idea of peace,

כמו שפרש"י [שפירש רש"י / שפירוש רש"י] פ' וישלח בפסוק שלמים הם אתנו בשלום וכלב שלם ובפ' ויקרא בפסוק ואם זבח שלמים פרש"י [פירש רש"י / פירוש רש"י] שמטילין שלום בעולם ובזח"ג [ובזהר חלק ג] ויקרא (ד"ב ע"ב) פירשו לשון שלימות ולשון שלום.

as Rashi explains in Parshas Vayishlach on the verse "They are at peace (sheleimim) with us": "in peace and with a whole heart"; and in Parshas Vayikra, on the verse "And if [his offering is] a sacrifice of peace-offerings (shelamim)," Rashi explains: because they bring peace into the world; and in the Zohar, Part III, Vayikra (page 12b), they explain it as a term of wholeness and a term of peace.

ועי' בזה"א [בזהר חלק א] (קע"ב סע"ב [סוף עמוד ב]) ע"פ ויהי בשלם סוכו וכמאמר ופרוס עלינו סוכת שלומך והענין כי ע"י בנך נעשה בחי' ורב שלום שמבחינת טורי דפרודא יוכללו הניצוצים במלכות דאצילות

And see in the Zohar, Part I (172, end of side b), on the verse "And His tabernacle was in Shalem," and as [we] say, "Spread over us the tabernacle of Your peace." The matter is that through "your builders" the level of "and great peace" comes about: that from the level of the "mountains of separation" the sparks will be included in the Malchus of [the World of] Atzilus (Emanation).

וזהו ענין שלום לרחוק שנעשה קרוב וכמ"ש הרמ"ז [הרב משה זכות] פ' נשא (דקכ"ב ע"ב) שלום לרחוק הם הניצוצות שנפלו כו'.

And this is the matter of "peace to the one who is far," who becomes near; as the Ramaz writes on Parshas Naso (page 122b): "Peace to the one who is far": these are the sparks that fell, etc.

והנה זהו ענין בחי' ורב שלום שמלמטה למעלה דהפירוש שמבחי' רב נעשה בחי' שלום ע"י בחי' בנך כנ"ל וכמ"כ [וכמו כן] ע"י נמשך מלמעלה בחינת ורב שלום

Now this is the level of "and great peace" from below upward: the meaning is that from the level of rav ("great," "many") the level of peace is made, through the level of "your builders," as mentioned above. And likewise, through this the level of "and great peace" is drawn from above,

דהיינו ריבוי השלום ממש והוא מ"ש במדרש אסתר בסופו הטוב בריבוי החסד בריבוי כו' עד השלום בריבוי ועמ"ש ע"פ כריבים עלי עשב וע"פ ואתה מרבבות קדש

that is, an actual abundance of peace. This is what is said in the Midrash on Esther, at its end: "goodness in abundance, kindness in abundance," etc., up to "peace in abundance." And see what is written on the verse "Like showers (revivim) upon the grass," and on the verse "And He came from the myriads (rivevos) of holiness."

וזהו ענין מ"ש וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט ועמ"ש ע"פ כיריעות שלמה.

And this is the meaning of what is written, "But My kindness shall not depart from you, and My covenant of peace shall not be removed." And see what is written on the verse "Like the curtains of Shlomo."

18 והנה גם בבחי' יראה שלם שייך ג"כ לשון שלום שהוא ענין התכללות האהבה והיראה יחד ע"י וכל הלכבות יראוך וכל קרב וכליות יזמרו לשמך כמ"ש בד"ה וידעת היום שבחי' התכללות זו נקי' שלום

Now in the level of "perfect awe" (yirah shalem) the term "peace" also applies, which is the inclusion of love and awe together, through "And all hearts shall fear You, and all innards and kidneys shall sing to Your Name," as is explained in the discourse beginning "Know this day," that this level of inclusion is called "peace";

וגם אזי הוא יראה שלם לשון שלימות כי נמשכה מבחי' והנורא אל עליון כו' ע"ש:

and then, too, it is "perfect awe" in the sense of wholeness, for it is drawn from the level of "and the awesome, G-d Most High," etc.; see there.

19 ד בצדקה תכונני כי הנה עם בחי' בוניך צ"ל תכונני שהוא קיום ושמירת הבנין שלא יתקלקל ע"ד שפת אמת תכון לעד דהיינו שיתקיים לעולם וכס אף תכון תכל' בל תמוט.

(4) "Through righteousness (tzedakah) you shall be established." For along with the level of "your builders" there must be "you shall be established," which is the endurance and guarding of the building, so that it not be spoiled; along the lines of "The lip of truth shall be established forever," that is, that it endure forever; and likewise, "Indeed, the world is established, it shall not falter."

וכן תבנה ותכונן עיר סיחון ועמ"ש מזה בד"ה על כן יאמרו המושלים וקיום זה היינו ע"י הצדקה וחסד וכמ"ש והוכן בחסד כסא (בישעיה י"ו ה').

And so too, "Let the city of Sichon be built and established." See what is written on this in the discourse beginning "Therefore the rulers say." And this endurance is through charity (tzedakah) and kindness, as it is written, "And a throne shall be established through kindness" (in Isaiah 16:5).

והענין כי בחי' הבנין הוא ע"י עול תורה וקבלת עול מלכות שמים אך כדי שיהי' [שיהיה] בחי' קיום נצחי לבנין הנ"ל הוא ע"י הצדקה

The matter is that the building comes about through the yoke of Torah and the acceptance of the yoke of the Kingdom of Heaven (kabbalas ol); but for the building to have eternal endurance is through charity.

ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] כל האומר אין לי אלא תורה דהיינו בלא גמילות חסדים אפילו תורה אין לו והטעם לזה הוא דהנה במעלים עיניו מן הצדקה וגמ"ח [וגמילות חסדים] נאמר וקרא עליך אל הוי' והיה בך חטא

Therefore our Sages, of blessed memory, said: "Whoever says, 'I have nothing but Torah,'" that is, without acts of kindness, "does not have even Torah." The reason for this is that of one who closes his eyes to charity and acts of kindness it is said, "And he will cry out against you to Havayah, and it will be a sin in you"

(בפי' ראה ט"ו ט') ולכאורה אין לזה שייכות למעלים עיניו מן הצדקה וגמ"ח [וגמילות חסדים] דוקא ועיין בגמרא פ"ו דכתובות (ס"ח א') שהחמירו מאד בעון זה וברכות ברות ע"פ ותאמר לה חמותה.

(in Parshas Re'eh, 15:9). At first glance this has no connection specifically with one who closes his eyes to charity and acts of kindness. And see in the Gemara, chapter 6 of Kesubos (page 68a), that they were very severe about this sin; and in the Midrash Rabbah on Ruth, on the verse "And her mother-in-law said to her."

אך הענין שנאמר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (בקהלת ס"י ז' כ')

But the matter is that it is said, "For there is no righteous man on earth who does good and does not sin" (in Ecclesiastes, chapter 7, [verse] 20).

ועיין מזה ברבות בקהלת שם ובגמרא סנהדרין (מ"ו ב' ק"א א') והוא ע"ד מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] בב"ב [בבבא בתרא] (קס"ד ב') שלש עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום הרהורי עבירה כו'

See on this in the Midrash Rabbah on Ecclesiastes there, and in the Gemara, Sanhedrin (46b, 101a). And it is along the lines of the saying of our Sages, of blessed memory, in Bava Basra (164b): "There are three sins from which a person is not saved every day: thoughts of sin," etc.

אך הצדקה תעביר כתם החטא ההוא כי ע"ז נאמר וחטאך בצדקה פרוק וע' מזה בסוטה (כ' סע"ב [סוף עמוד ב])

But charity removes the stain of that sin, for of this it is said, "And redeem your sin through charity." And see on this in Sotah (20, end of side b),

בב"ב [בבא בתרא] (ד' ד' א') רבות משפטים ספ"ל ור"פ אחרי והיינו לפי כי הצדקה הוא להחיות רוח שפלים מממונו

Bava Basra (page 4a), the Midrash Rabbah on Mishpatim at the end of chapter 30, and at the beginning of Acharei. And this is because charity is "to revive the spirit of the lowly" with one's money;

נמצא שמחיה ומרחם על השפל דלית ליה מגרמיה כלום ובאתעדלית [ובאתערותא דלתתא] זו אתעדלית
[אתערותא דלעילא] נמשך ג"כ מחיי החיים אי"ס ב"ה להחיות רוח שפלים הן הנבראים דב"ע וגם נמשך
להחיות רוח שפל החוטא בהרהור כו'

it follows that he gives life to, and has compassion on, the lowly one, who has nothing of his own. And through this arousal from below, an arousal from above is drawn as well from the Life of all life, the Infinite One, blessed be He, "to revive the spirit of the lowly," namely the creations of [the worlds of] Beriah, Yetzirah and Asiyah; and it is also drawn to revive the lowly spirit of one who sins in thought, etc.,

שזהו ענין המשכת י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] כו' לנקותו מן החטא וע"כ במעלים עיניו מן הצדקה נאמר
והיה כך חטא שישאר החטא שישנו כבר אפילו בכל אדם

which is the drawing-down of the Thirteen Attributes of Mercy, etc., to cleanse him of the sin. Therefore, of one who closes his eyes to charity it is said, "and it will be a sin in you": the sin that already exists even in every person will remain,

כי אדם אין צדיק בארץ שלא יחטא ונפגם הנפש בעבורו כו' כיון שאין נמשך בחיי רחמים העליונים
המנקים החטא הנ"ל

for "there is no righteous man on earth" who does not sin, and the soul is blemished on its account, etc., since the supernal mercies that cleanse the aforementioned sin are not drawn down.

ולכן נאמר בצדקה תכונני שכדי להיות קיום לבנין ירושלים שלא יופסד ע"י יניקת החיצונים ולא
יקלקלו הבנין הוא ע"י הצדקה שממשיך רחמים ומקיפים עליונים שמה נמשך בחיי השמירה.

Therefore it is said, "Through charity you shall be established": in order for the building of Jerusalem to endure, so that it not be lost through the nurture drawn by the external forces and they not spoil the building, is through charity, which draws down mercy and supernal encompassing lights, from which the level of guarding is drawn.

20 וזהו שנאמר אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר כי אחר הבנין ירולשים דבניך ובניך שהוא ע"י בחי' רי"ש [רצוא ושוב] דתפלה ועול תורה צ"ל המשכת שמירה ומקיפים עליונים והוא ע"י הצדקה וגמ"ח [וגמילות חסדים] כו'

And this is what is said, "Unless Havayah guards the city, the watchman keeps vigil in vain." For after the building of Jerusalem by "your children" and "your builders," which is through the ratzo and shov of prayer and the yoke of Torah, there must be a drawing-down of guarding and of supernatural encompassing lights; and this is through charity and acts of kindness, etc.,

שע"י תכונני כנ"ל וזהו וממחתה כי לא תקרב ועי"ן זח"ג [זהר חלק ג] בלק (קפ"ח ב') שפ"י דלא יהא חטאה כו'

so that through this "you shall be established," as mentioned above. And this is "and from terror, for it shall not come near [you]." And see the Zohar, Part III, Balak (188b), which explains that there will be no sin, etc.;

ע"ש ועי"ן מ"ש בד"ה והיה מעשה הצדקה שלום בענין ועבודת הצדקה השקט ובטח ומ"ש סד"ה ציון במשפט תפדה גבי ושביה בצדקה ועי"ן בזח"ג [בזהר חלק ג] ר"פ אמור ע"פ וזרחה לכם שמי שמש צדקה.

see there. And see what is written in the discourse beginning "And the work of charity shall be peace," on the matter of "and the service of charity, quiet and security"; and what is written at the end of the discourse beginning "Zion shall be redeemed through justice," regarding "and her returnees through charity"; and see the Zohar, Part III, at the beginning of Emor, on the verse "But for you who fear My Name, the sun of righteousness (tzedakah) shall shine."

מקץ (ר"ג ב') וברכות וישלח פע"ח בא פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] משפטים פל"א ועמ"ש מזה לעיל בד"ה ושמתי כדכד ועמ"ש בד"ה

Mikeitz (203b); and in the Midrash Rabbah, Vayishlach, chapter 78; Bo, chapter 15; Mishpatim, chapter 31. And see what is written on this above in the discourse beginning "And I will make [your windows] of kadkod"; and see what is written in the discourse beginning

כי תשמע בקול בענין פ"י לשמור את כל מצותיו שעל ידי המצות הוא השמירה כו'

"If you will listen to the voice," on the meaning of "to keep (lishmor) all His commandments": that through the mitzvos comes the guarding (shemirah), etc.

(ובכ"ז [ובכל זה] אפשר להבין מ"ש ברבות בכמה דוכתי בסדר לך לך פמ"ב ור"פ שמיני ובתחלת רות ובתחלת אסתר דכל מקום שנאמר והיה אינו אלא שמחה והיה ביום ההוא יצאו מים חיים.

(With all this we can understand what is said in the Midrash Rabbah in several places, in Seder Lech Lecha, chapter 42, at the beginning of Shemini, at the beginning of Ruth and at the beginning of Esther: that wherever it says vehayah ("and it will be"), it denotes nothing but joy: "And it will be on that day, living waters will go out";

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כו' כי במלת והיה הוא הצירוף של שם הוי' אלא שאותיות ו"ה הן קודמים לאותיות י"ה והיינו כי בחי' י"ה זהו ענין בניך כנ"ל שהוא ענין התפלה ברצוא ושוב

"And it will be on that day, a great shofar will be sounded," etc. For the word vehayah is a combination [of the letters] of the Name Havayah, except that the letters vav-hei come before the letters yud-hei. That is, the level of yud-hei is "your children," as mentioned above, which is prayer in ratzo and shov;

וזוהו כל הנשמה תהלל י"ה וכמ"ש במ"א בד"ה רני ושמחי בת. אמנם בחינת ו"ה רומז לבחי' בוניך שהוא ענין דירה בתחתונים שזהו תכלית המכוון להיות ורב שלום מלמטה למעלה ומלמעלה למטה כנ"ל

and this is "Let every soul (neshamah) praise Yah," as is explained elsewhere in the discourse beginning "Sing and rejoice, O daughter." But the level of vav-hei alludes to the level of "your builders," which is a dwelling place among the lower realms, the ultimate purpose intended, so that there be "and great peace" from below upward and from above downward, as mentioned above.

וגם י"ל [יש לומר] דרומז לבי' הבחניות דבוניך ובצדקה תכונני כי הוי"ו זהו עסק התורה והה"א היא בחינת צדקה שהיא בחי' עשייה וכמ"ש בד"ה ולא אבה בפ' תצא וכמ"ש ע"פ ויעש דוד שם

It may also be said that it alludes to the two levels of "your builders" and "Through charity you shall be established": for the vav is occupation with Torah, and the hei is the level of charity, which is the level of action (asiyah), as is explained in the discourse beginning "But [Havayah your G-d] was not willing" in Parshas Teitzei, and as is explained on the verse "And David made a name."

ולכן מזה נמשך השמחה כמ"ש ישמח ה' במעשיו דהיינו ע"י שנתברר בחי עולם העשיה כמ"ש במ"א בד"ה הויה לי בעוזרי וזהו ושבת בשלום אל בית אבי והיה הוי' לי לאלקים פי' בשלום ע"י כי בחי

Therefore joy is drawn from this, as it is written, "Havayah shall rejoice in His works," that is, through the level of the World of Asiyah (Action) being refined, as is explained elsewhere in the discourse beginning "Havayah is with me among my helpers." And this is "And I will return in peace to my father's house, and Havayah will be my G-d." The meaning is: "in peace," through the two levels of

שלום הנ"ל יבא לבחי' בית אבי הוא יצחק בחינת צחוק ושמחה גיחלוי פנימיות עונג העליון ואזי והיה הוי' לי לאלקים דהיינו מה שעתה הוא בחי' שם הוי' יהיה אז רק בחי' אלקים לגבי גילוי פנימיות

peace mentioned above, one will come to the level of "my father's house," which is Yitzchak, the level of laughter (tzechok) and joy, the revelation of the inner dimension (pnimiyus) of the supernal delight. And then "Havayah will be my G-d (Elokim)": that is, what is now the level of the Name Havayah will then be merely the level of Elokim, relative to the revelation of the inner dimension of

עונג העליון שמלמעלה משם הוי' כמ"ש אז תתענג על הוי' על דייקא וגילוי זה נמשך ע"י והיה דוקא בחי' בונך שמזה נמשך ורב שלום להיות ושבת בשלום כנ"ל וע"י הצדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום.

the supernal delight, which is above the Name Havayah; as it is written, "Then you will delight above (al) Havayah," "above" precisely. And this revelation is drawn through vehayah specifically, the level of "your builders," from which "and great peace" is drawn, so that there be "And I will return in peace," as mentioned above; and through charity, as it is said, "And the work of charity shall be (vehayah) peace."

וזהו והיה הוי' לי לאלקים והיה דוקא וז"ש [וזהו שכתוב] ברכות ויצא פרשה ע' [שבעים] נטל הקב"ה שיחתן של אבות כו' ע"ש. ועוד יובן זה ממ"ש סד"ה רני ושמחי בת בענין ג' המדרגות דלא אז מחבבה כו'

And this is "and Havayah will be (vehayah) my G-d": vehayah precisely. And this is what is said in the Midrash Rabbah, Vayeitzei, chapter 70: "The Holy One, blessed be He, took the words of the Patriarchs," etc.; see there. This will be further understood from what is written at the end of the discourse beginning "Sing and rejoice, O daughter," on the three levels of "He did not cease to cherish her," etc.,

ושלעתיד תתעלה בחי' בת ביתר שאת ונודע דבחי' בת היינו ה' תתאה ומזה יובן ענין והיה שאותיות וי"ה קודמין שזה רומז לבחי' כי הנני בא כו' ועיין בזח"ג [בזהר חלק ג] שלח) (דקע"א א')

and that in the future the level of “daughter” will be raised to greater eminence; and it is known that the level of “daughter” is the lower hei. From this the matter of vehayah will be understood, in which the letters vav-hei come first, for this alludes to the level of “For behold, I am coming,” etc. And see the Zohar, Part III, Sh'lach) (page 171a),

ע"פ והיה ביום הוא יצאו מים חיים מירושלים וז"ש [וזהו שכתוב] במדרש איכה בפסוק היו צריה לא אמרית וי אלא וה אמרית שאותיות וה היו מורים אצלם על השמחה.

on the verse “And it will be on that day, living waters will go out from Jerusalem.” And this is what is said in the Midrash on Eichah on the verse “Her adversaries have become (hayu)”: “I did not say vai (‘woe’), but vah I said,” for to them the letters vav-hei indicated joy.

אך כדי שיהיה גילוי בחינה זו לעתיד זהו ע"י העבודה עכשיו להיות למודי הוי' בבחינת בנך ובונך ובצדקה תכונני וע' מ"ש בד"ה שובה ישראל בענין מ"ש יעקב אם יהיה אלקים עמדי כו' והיה כו' ע"ש:

But for this level to be revealed in the future is through the service now: to be “taught by Havayah,” in the mode of “your children” and “your builders” and “Through charity you shall be established.” And see what is written in the discourse beginning “Return, Israel,” on what Yaakov said, “If Elokim will be with me,” etc., “and it will be (vehayah),” etc.; see there.

LikuteiTorah.com
THE CHASSIDISHE PARSHA

About this edition

This edition contains the Hebrew text and the English translation.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

Our English translation, made from the Hebrew without Kehot's notes: CC BY-NC 4.0.

This edition as a whole: CC BY-NC 4.0. Shuls, schools and non-profit projects may copy, print and share it freely, and may ask for donations to cover the cost of printing; it may never be sold. Credit Kehot Publication Society and likuteitorah.com.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

English translation: prepared for likuteitorah.com with AI assistance (claude-code/opus-5.5) and checked against the Hebrew and against Sefaria; not yet reviewed by a human editor. Please check anything important against the Hebrew.

The Rebbe asked that the maamarim of the week's parsha, the "Chassidishe Parsha," be learned during that week, spread over its seven days (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). Why learn it, and the Rebbe's brachos: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

A free, non-commercial project; nothing here is sold. Not affiliated with Kehot, Sefaria or the Lubavitch Library. © likuteitorah.com

From likuteitorah.com/likutei-torah/reeh/8/

DEDICATED IN HONOR OF

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Dedicated in honor of the Rebbe's father, Reb Levi Yitzchok